

опозицій, пов'язаних з характеристиками статі (чоловіча/жіноча), віку (старий/молодий, дорослий/дитина), сімейного статусу (батьки/діти, рідний/чужий, одружений/неодружений/вдівець), соціально-майнового стану (панський/селянський, хазяїн/наймит, багатий/бідний) тощо. Ці опозиції та своєрідність їх втілення у художніх текстах характеризують світосприймання і світорозуміння носіїв-виразників сміхової культури. Дослідження текстів у цьому плані може стати ключем до пізнання сміхового світу, складовою якого є анекдот.

Розгляд зібрання, що дає своєрідний синхронний зріз, дозволяє всебічно охарактеризувати унікальний репертуар Т.Гринишина на загальноукраїнському тлі і наближає нас до глибокого розуміння української сміхової традиції.

ДМИТРО СКІЛЬСЬКИЙ

/Тернопільський педінститут/

АНЕКДОТИ ПРО ШКОЛЯРІВ, ЗІБРАНІ В.ГНАТЮКОМ

Володимир Гнатюк наполегливо збирав, ретельно вивчав і всебічно досліджував різні жанри українського фольклору, не залишивши поза увагою і найменш вивчений його вид - народний анекдот. Це найпопулярніший відділ в народній словесності, бо розповідають анекдоти всюди, де лише збирається група людей. Результатом наполегливої праці В.Гнатюка став великий збірник під назвою "Галицько-руські анекдоти" /Етнографічний збірник, т.УІ, 1899/, що був другою цінною книгою після аналогічної збірки "Веселий оповідач" Б.Грінченка. Відомий польський славіст О.Брюкнер писав, що це збірка, якої в "такім багатстві і в таких докладних записах не подала досі жодна інша слов'янська література у відділі народнього анекдота". (Kwartalnik historyczny, 1901, rocznik 16, s.35)

В.Гнатюк збагатив і теоретичні дослідження цього жанру на-

родно-поетичної творчості. Маючи на увазі стислість, афористичність художньої форми анекдота, він називав його приказкою. Анекдоти як різновид народної прози - "се коротенькі гумористичні оповідання, основані також на побутовому тлі, отже, реалістичні" / Гнатюк В.М. Українська народна словесність // Вибрані статті про народну творчість. - К., 1966. - С. 73/.

Оскільки основу анекдотів складають реальні побутові події, в яких розкриваються найінтимніші відносини і погляди широких кіл народу, то вони є дуже цінні для пізнання народного життя і його творчості у всіх проявах.

У "Передньому слові" до своєї збірки Гнатюк зазначає, що український народ створив величезну кількість анекдотів, а ним зібрано і надруковано лише незначну їх частину. Збірка включає 700 анекдотів /кожен подано під окремим номером/, поділених на три відділи /розділи/ з певною кількістю груп у кожному. Перший відділ "Ріжні верстви суспільні" містить дев'ять груп, зокрема I групу "Школярі". Вона невелика, складається з семи анекдотів, в яких показано яскраві епізоди життя учнів /студентів/ переважно середніх шкіл /гімназій/.

В окремих анекдотах висміюється байцужість до навчання, небажання набувати знань, лінощі, духовна обмеженість частини школярів. Анекдот "Школяр" - це коротка розмова неписьменного батька-селянина з фізично здоровим, сильним, високим, красивим сином - гімназистом, який "папіруси вмів смалити, білярда грати, до дівки ходити, а галаматрики не вмів".

В анекдоті "Латинник" ведеться розмова між батьком-селянином і сином-гімназистом, під час якої виявилось цілковите незнання сином латинської мови. Оскільки син назвав по-латині гній - гноятус, вила - вилатус, віз - возатус, то батько зрозумів, що йому більше вчитися нічого, як "брати вилатус, а ними гноятус та вїо на

возатус".

В анекдоті "За що?" показано простакуватого учня, який на запитання учителя відповів, що Адама і Єву Бог вигнав з раю за те, що "з'їли зелений овоч з дерева, а зеленого овоча не можна їсти". В інших анекдотах показана кмітливість учнів, вміння орієнтуватися і виходити з скрутного становища, здатність перехитрити дорослих людей /селянина, війта, продавця, власника готелю/. Анекдот "Школяр на манярівці" - це весела життєва картина. Погодившись на прохання учня перевезти його через глибоку ріку на возі, селянин вимагає, щоб учень зліз з воза посеред ріки, де найглибше. Той же швидко зорієнтувався, поліз по дишлу, випряг волів, сів на одного з них і сухим опинився на протилежному березі, а селянин залишився серед води на возі. Аналогічного змісту анекдоти "Промислові студенти", "Війт і студент", де показано "штудиринтів", що вміють "штудирувати". Анекдот "Перекупка" - це діалог між перекупкою і учнем. Вона закликала студента купити в неї груші, а той, не маючи грошей, почав говорити, що вони недобрі, квасні та гіркі. Перекупка здогадалась і відповіла: "Е, паничу, то ви не маєте крейцара та кажете, що грушки то квасні то гіркі".

В.Гнатюк з незадоволенням зазначав, що незважаючи на поширеність і цінність анекдотів, на них не звернено такої уваги, якої вони заслуговують, бо немає окремих збірників, друкують їх лише при нагоді й то дуже мало серед інших творів. У творах фольклору в тому числі й в анекдотах, знаходять своє відображення народні говірки, їх вивчення сприяє глибокому і всебічному засвоєнню української літературної мови. Народний гумор, як різновид народної творчості, в цілком моральним, відіграв важливу виховну роль у формуванні моральності підростаючих поколінь. Але в тодішніх школах вивчення народної словесності, хоч вона дуже цікава, було поставлено "дуже зле"/погано/. Таке ігнорування народної творчості не сприяло не тільки підготовці її записувачів, дослідників

цінителів, але й охочих читачів, які б з виходом нової фольклорної книжки мали бажання бодай прочитати її. Це приводить до того, що "вартости фольклору народ не тільки не знає оцінити, але навіть її не розуміє. Усі чудові пісні, усі оповідання, се дурниця /як не гірше/"... /Гнатюк В.М. Галицько-руські анекдоти// Етнографічний збірник.-Т.УІ.-Львів, 1899.-С.2/.

Мрії Гнатюка про широке і всебічне вивчення народної словесності, використання її у виховних цілях може в повній мірі втілити в життя нова українська національна школа.

БОГДАН ЗАСТАВЕЦЬКИЙ

/Тернопільський педінститут/

ГЕОГРАФІЯ ФОЛЬКЛОРНИХ ЗАПИСІВ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

У дослідницькій і мемуарній літературі про академіка Гнатюка В.М. охоплено широкий спектр його наукової, літературної та видавничої діяльності.

Аналіз географії фольклорних записів В.Гнатюка виявляє її зв'язок з соціальними і національними проблемами не тільки західноукраїнських земель, але й всієї України в епоху інтенсивної консолідації розчленованого штучними кордонами етносу.

Збирацька і дослідницька діяльність В.Гнатюка склалася так, що основними регіонами його фольклорних записів стали Галицьке Поділля, Карпати, Закарпаття, Словачина, Угорщина, Румунія, Югославія. Проте найбільша кількість експедицій з безпосередньою участю вченого припала на Закарпаття та регіони компактного поселення українців у країнах Східної Європи. Так, на протязі 1895 - 1903 рр. В.Гнатюк здійснив шість експедицій на Закарпаття та в суміжні з ним країни. Вибір їх за об'єкт дослідження був зумовлений не тільки науковими інтересами вченого, але й політичними і культурно-національними умовами, в яких ці